

„Čudotvorni rabi“ i „rebe.“

Napisao nadrabin Dr. H. E. Kaufmann, Virovitica.

Vrlo neznatan broj židovskih muževa Istočne Galicije, obasjan sjajem svetosti i ovjenčan lovor-vijencem čudotvorstva, morao je da ostavi rodjenu grudu i da se naseli u krajevima, pošteđjenima od ratnoga bjesnila. Bilo je to u kolovozu 1914. Te je muževe u njihovim novim obitavalištima tamošnje pučanstvo nazvalo „čudotvornim rabinima“. U prijašnjoj domovini bio im je počasni naslov „rebe“. Medju njima imade svakako pojedinaca, koji kod pučanstva s pravom uživaju velik ugled, jer su nosioci zaista uzvišenih i dubokih svetih ideja. A nosiocem velike ideje može da bude samo velik čovjek. Priprost čovjek, jednostavnoga, kratkoga i ako zdravoga razuma, sputanoga srca, koje nema nabora i ne može da se razvije, nije nigda kadar da bude no siocem velikih ideja. Uzvišena i duboka, svijetla i okrepnna ideja ne smije da obitava u ruševnoj zgradi. Muževi, koji su našli nasljedovatelja, oko sebe okupljali i obrazovali učenike, bijahu čvrsta i čista značaja. Oni su sebi izgradili naziranje o Bogu i životu na svoj način; no u njega je bilo toliko privlačive snage, da je zahvatilo velike narodne mase. Amo ide i rabi Izrael Balšem, koji se rodio negdje oko godine 1695. u Okupu ili Tlustu (u Poljskoj)¹⁾. Ne ćemo ovdje da pružimo životopis zanimivog osnivača hasidizma, jer takovih životopija imade dosta u židovskoj književnosti. No jer hoćemo da riješimo zagonetku „čudotvornoga rabi a“, treba da spomenemo osnivača ove pojave u židovskom životu, za koju se naročito živo zanima moderno židovstvo, pa i nežidovski svijet, koji se stao baviti psihoanalitskim problemima.

No prije svega valjalo bi ispitati, osniva li se neohasidizam, kako Graetz naziva tu pojavu i židovsko-religijoznom stranačkom životu, tek na mističkom doživljavanju ili na načelu vjerovanja u čudesa. Uza sve prigovore, što ih u tom pogledu iznose racionalisti u židovskom i nežidovskom taboru, ne da se tajiti, da svaka pozitivna, t j. svaka objavljena religija smatra čudo svojim temeljem. Starožidovska se religija prikazivala tako, da je Nil bio pretvoren u krv, da je palica Mojsijeva postala zmijom, a ova opet poprimila prijašnji oblik palice. Prelaz preko Crvenoga Mora,

¹⁾ Po Loewensteinu bijaše Tlust rodno mjesto Balšemovo. Grad po imenu Okup ne postoji.

nenadano izviranje pitke vode iz stijene na zapovijed Mojsijevu, nebesko jelo Mana, propadanje Koraha i njegove družbe u bezdansku dubinu zemaljsku, pad zidina jerihonskih, zastoj sunca kod Gibeona i mj-seca u dolini ajalonskoj, vanredna gorostasna pojava taštoga junaka Simsona, trivijalna čudesa inače nepoznatih proroka u doba kralja Jerobeama i njegovih nasljednika, događaj na brdu Karmelu u doba Ahaba i proroka Elije, oživljavanje mrtve djece proročkom snagom proroka Elije i Eliše, nebesko uzašašće proroka Elije na vatrenim kolima — sve su to čudesne pojave, što ih u našim religijskim knjigama ni Majmonid ni Mendelssohn ne mogu da racionalizuju. Lavater je doduše bio neuljudan i nametljiv, kad je na osnovu apologije kršćanstva Kaspara Bonneta pozvao Mendelasohna, da pobije dokaze kršćanskog apologete ili da povuče konzekvence, kako to dolikuje čovjeku od istine; no zato je ispravna, i ako, kako Mendelssohn opravdano primjećuje, neoriginalna Bonneteva tvrdnja, da se religija, t. j. sve pozitivne, odnosno objavljene religije osnivaju na čudesima. I židovska se religija, koja bez rabinizma danas ne bi postojala, osniva na vjerovanju u čudesa. Samo što je veličanstvena etika, koja tvori zlatnu stranu Svetoga Pisma Staroga Zavjeta i starorabinske književnosti, čvršći stup židovske religije od čuda. Židovska mistika, koja prvobitno nije bila duhovna svojina čitavoga židovskog naroda kao ni kasnija Kabala, naročito je, otkako se pojavio rabi Izak Lurija i rabi Hajim Vital, kojega Graetz bez uspjeha žigoše varalicom, stala na osobito nametljiv način gajiti čudo i time zahvatila i za sebe predbila široke krugove židovskoga naroda. Kabalisti su Lurijina smjera pače djelomice sloveli kao muževi, koji su kadri da kabalističkim manipulacijama katkada prostorno i vremenski ukinu prirodne zakone. To je o sebi i o svome učitelju Izaku Luriji tvrdio rabi Hajim Vital de Kalabrese. Lurija je dašto naučio užasnu askezu. Mučenje tijela bilo je njegovim učenicima najglavnije. Povjesničari Kabale i mistike tvrde, da su mistika, odnosno Kabala u opreci spram suhoga izučavača Talmuda i njegovih komentara, koje odviše zaokuplja razum, značile bujni otok u dalekom otvorenom moru, u velikoj vodenoj pustinji. Tome moram da prigovorim. Studij Kabale ne pruža duhu nikakove okrepe spram studija Talmuda. Neizmjereno mnoštvo andjela i demona, kombinacije imena različitih dobrih i zlih andjela, dobrih i zlih duhova iziskuju golemo pamćenje uz veoma marljivo i ustrajno proučavanje dotičnoga gradiva. Pri tome ne valja pustiti s vida, da kod studija rabinske književnosti na stari pilpulistički ili tosafistički način duh nalazi ugodne pobude, a veoma često osjeća i radost, kao što obretnik ili izumitelj uživa nebesku radost, kad mu nakon mnogogodišnjeg truda uspije da riješi problem, što ga je sebi stavio. Kabala ne smije da se svede na nauku Esena. Kad se Kabala poput esenskoga reda diči, da posjeduje stare tajne knjige, što sadrže stare bo-

žanske predaje, o kojima u Svetome Pismu nema spomena, smijemo Esenima da povjerujemo, jer to posvjedočuje Josip Flavije (Bellum judaicum II. 8, 6 i 8, 7); naprotiv Kabala u tome pogledu ne može da za svoju tvrdnju navede pouzdanoga historijskog svjedoka. No hasidizam je nalik na stari klasični profetizam, a njegovi učitelji na proroke. Samo je djelomice opravdano, i to kod podvrsta ove stranke, što su ih pristaše vilnovskoga Gaona, dakle njihovi najljući neprijatelji, prekoraivali, da omalovažavaju studij Talmuda. Povijest i iskustvo uče nas, da se idealnim apostolima slobode, što se žrtvuju za slobodu svoga naroda, što su mučenici uzvišene misli slobode, katkada pridružuju ljudi, koji gramze za dobitkom i potkapaju dobar glas vodja kaljajući i sramoteći svojom pohlepnosti i lakomosti stijeg slobode. Tako je i kod hasidizma. Nema ruže bez trnja. No stupovi su hasidizma u svome duhu gledali božanstvo. Talmud im je svet, decizori su za njih zakonodavci. Tek se na sićušnosti ti veliki muževi i pobornici jedne krasne i veličajne etičke ideje nijesu obazirali. Vilnovski Gaon rabi Elija, koji je i sam bio velik poznavalac kabale, propovijedao je i naučao, sasvim po učenju Izaka Lurije, da ne va ja uživati zemaljske slasti, dakle izbjegavanje ovoga svijeta. Pobornici i apostoli hasidizma naučali su, da duša i tijelo treba da učestvuju u užicima ovoga svijeta, jer da se po talmudskoj nauci samo onda može da stekne božansko nadahnuće, kad je duša čovječja u idealnom smislu riječi radošno raspoložena. Svakako valja priznati, da tvorci i nosioci hasidističkog naziranja na svijet nijesu držali, da je studij Tore i Talmuda sam sebi svrha, kao i aleksandrijski mudrac Filon, po kojemu studij filozofije nema vrijednosti, ako se njime ne će da poluči plemenitija svrha. Filon uči: Znanje ima da teži samo prema jednome cilju, naime cilju dobra. Stoga je najvažniji dio filozofije etika. Pa i sami naši mudraci kažu: ולא המדרש ולא תורה המעשה.

Tko hoće da upozna dubinu i etičku sadržinu hasidizma, kako ga nauča njegov osnivač i kako su ga njegovi neposredni nasljednici dalje širili, mora da se dade na pomno izučavanje spisa rabi Jakoba Josefa Hakohena, rabina najprije u Šarigradu, onda u Raškovu i Polnavi. Ovaj savremenik i učenik Balšemov, za kojega se ne može reći, da je tek površno poznao Talmud, već se pače smije da stavi o bok vilnovskome Gaonu, može da se nazove autentičnim tumačem. Balšema, odnosno njegove nauke. On je ne samo tumačio tradicije Balšemove, već je i sam stvarao i pružio nove temelje hasidističkom sustavu svoga majstora. Martin Buber, moderni apostol hasidizma, drži, da današnji čudotvorni rabini nijesu ni slika klasičnoga hasidizma. I zaista ne zavredjuje ono malo hasidističkih i kabalističkih spisa, što je u najnovije doba ugledalo i svijetlo, ni spomena. Nema tu nijedne originalne misli ni zadublivanja u klasično naziranje na svijet nosilaca uzvišenih hasidističkih ideja. To zaista i nijesu više

„rebe-i“, već „čudotvorni rabini“. Vrativši se jednom kao osam-godišnji dječak iz hedera kući, našao sam svoju majku, gdje plačući sjedi na podnošku. Ona je tako naricala, te sam i ja morao da zaplačem. Kad sam je napokon zapitao, tko je zapravo umro, odgovorila mi je: Sveti rebe iz Sanca (Nowy Sacz). Bio je to rabi Hajim Halberstamm, pisac halahičnih responza „Divré hajim“ i agadično-homiletskoga djela istoga naslova. Njegovi kabalistički spisi, ako ih je uopće objelodanio, nijesu mi poznati. Ovaj muž, čije se ime spominjalo u isti mah s imenom njegova lavovskog savremenika rabi Saula Nathansohna, bijaše zaista sveti „rebe“, poslednji odbljesak velikih nosilaca Balšemova hasidizma i njegova plemenitoga i veličanstvenoga naziranja na Boga i svijet. U njega se sveta naivnost i duboka mudrost, rabinska učenost gaona i mistika, što je pobudjivala poštovanje, udružuje s praktičkim, djelotvornim čovjekoljubljem.

No danas hasidizam nema više „rebe-a“, već samo „čudotvornih rabina“, koji se staraju oko toga, kako će poput svakoga smrtnika nastaviti svoj život ovdje na zemlji. Zato danas i nema hasidizma. On već spada u historiju.

